

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНИХ СМИСЛІВ У СТРАТЕГІЯХ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ

Дроботенко М.О., кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

У статті розглядаються базові умови актуалізації релігійних смислів у стратегіях сучасного виховання, що водночас забезпечують їхню виховну ефективність та є методологічним підґрунтям їх освітньо-філософської рефлексії. А саме: антропологізація, етизація, посилення екзистенціальної складової релігійних смислів. На прикладі оновлення змісту та організаційних форм сучасного екологічного, морально-етичного виховання та педагогіки миру показано як можлива інкорпорація смислового поля релігії та розширення виховних можливостей прихованого навчального плану.

***Ключові слова:** релігійні смисли, стратегії виховання, антропологізація, етизація, екзистенціальна складова.*

Значне місце у проблемному полі сучасної філософії освіти займають релігійні смисли, які розкриваються, уточнюються й коригуються як у площині філософського, так і у площині педагогічного аналізу. У межах освітньо-виховного простору відбуваються фундаментальні перетворення системи взаємодії релігійних та секулярних смислових контурів. Виховні стратегії інкорпорує як релігійні, так і секулярні смисли, видозмінюючи їх засобами теоретичної рефлексії. Дослідження освітнього виміру релігійних смислів передбачає передусім розрізнення їхньої дійсної представленості й укоріненості у свідомості та житті людини і рефлексії щодо цього, тобто розрізнення між статичною (внутрішня взаємозалежність релігійних смислів як універсальної константи культури світогляду з динамічним саморозгортанням), процесуального (у контексті зовнішніх і дотичних до них функціоналів світогляду в динаміці) репрезентаціями, а також між рівнями їхньої теоретичної рефлексії. У методологічному плані це ускладнює дослідження освітнього виміру релігійних смислів, бо вони є одночасно предметом і методом виховних стратегій. Релігійні смисли у сучасних виховних стратегіях завжди підлягають реконструкції як з огляду форм їхньої репрезентації, так і з огляду їхнього змісту.

На прикладі оновлення змісту та організаційних форм сучасного екологічного, морально-етичного виховання та педагогіки миру розглянемо, яким чином актуалізується екзистенційно-антропологічний вимір релігійних смислів засобами прихованого навчального плану.

Для прихованого навчального плану з організації культурно-освітнього синтезу екології та релігії (та/або релігієзнавства) суттєвими виявляються

релігійна компетентність учителя та творчий потенціал релігійності, що розуміється як властивість людини.

Згідно зі стратегією міжкультурної (крос-культурної) будови системи екологічного виховання і освіти релігійні вчення повинні бути узгоджені з принципами мультикультурного екологічного виховання: визнанням того, що діти можуть мати різні потреби, які сформовані на основі певного місця та умов проживання; всі культури мають унікальні (відмінні від інших) відносини з природним світом; діти повинні усвідомлювати, розуміти, приймати і залучатись до інших культур та їх екологічної традиції; навчальні плани і програми передбачають пряме і суттєве залучення сімей та громад до реалізації цілей екологічного виховання. За таких вимог мультикультурна компетентність учителя реалізується в знаннях про практику викладання релігії; здатності конструктивно вирішувати релігійні конфлікти і розбіжності, що виникають; умінні знаходити інформацію, яка стосується того чи іншого релігійного вчення; поінформованості щодо релігійної картини в класі; умінні розробляти методи представляти декілька релігійних перспектив; розумінні різниці між світським академічним та віросповідним підходами до релігії і послідовне використання світського академічного підходу; розвиткові навичок проведення дискусій щодо релігійних переконань і практик студентів; створенні безпечного релігійного середовища, в якому учень/студент не буде соромитися своєї релігійної приналежності.

Знання релігійних вчень, яких дотримуються учні групи, уможливорює для вчителя вибір і здійснення у повній мірі найефективніших методів навчання і виховання. Наприклад, для православ'я характерним є звернення до авторитетів – Біблії, вчителів; богошукання – це сприяє розвитку у дітей довіри до книги, автора, визнанню шанобливої позиції вчителя, формування активної життєвої позиції пошуку відповідей. Навчально-виховний стиль роботи з цією категорією учнів може передбачати залучення їх до роботи з текстом, вирішення проблемно-пошукових етичних завдань. Протестантизм проголошує, що кожна людина здатна самостійно пізнати і визначити істину, адекватну її рівню пізнання Бога, через дослідження Біблійних текстів; істина не є просто споглядальною, вона обов'язково повинна мати практичне значення. Усвідомлення цих характеристик дає вчителю базу для розробки індивідуальних завдань, що передбачають пошук альтернативних практичних методів застосування знань або реалізації вмінь. Іудейське вчення надає великого значення домашньому вихованню, укріпленню стосунків між батьками і дітьми, участі батьків у вихованні навчанні дитини.

Творчий потенціал релігійності як властивості людини, як ще один із засобів прихованого навчального плану для екологічного виховання, уможливорює посилення інформативного і виховного значення включення релігійних смислів в систему екологічного виховання. За його допомогою активізується антропологічне підґрунтя і антропологічна важливість як

екологічних, так і релігійних смислів. Для прикладу, принциповим є визнання впливу на дитину сакрального.

Поняття сакрального може визначатися по-різному як таємниче, містичне, трансцендентне, як шляхи сходження до Бога, возз'єднання у Христі, як онтологічна повнота. Сакральне виступає невід'ємним елементом формоутворення людського буття. Воно укорінене у сферу духовного ядра культури й інтегроване в нього як базовий стержень, що характеризує відносини людини з трансцендентним в єдиному культурно-цивілізаційному просторі [6, с. 21]. Американський екофілософ і географ Л.Гребер стверджує: «Сучасні люди зі світською освітою шукають і бажають божественного сприйняття у багато в чому так, як того бажали їх древні пращури» [5, с. 56]. Відчуття священного не обов'язково повинно бути основане на забобонах. Воно може бути доступним навіть для атеїста, так як релігійна здатність проявляється ще і як відчуття залежності, вдячності, зобов'язання, розкаяння і можливості, всім тим, що породжує «глибокий біль всередині» [1, р. 5-10].

Ставлення до природи як до священного простору має давнє коріння, що може бути не лише релігійним а й культурним, духовним, етичним, проте вже не є складовою власної саморефлексії. Мова йде не про втрату чи відсутність духовно-релігійного досвіду стосунків з природою на індивідуальному рівні, але втрата духовно-релігійного знання і розуміння природи як наповнення відносин людина – природа та нормативного механізму на культурному рівні. Для відновлення розуміння Землі і Всесвіту в їх метафізичному і космологічному значенні необхідні «релігійні науки природи». Сама по собі наука обмежена у своїх методах і не може бути застосована для вирішення цих проблем. Релігія володіє свободою символічного і естетичного вираження, що неприйнятно для науки. Вона може говорити з природою, наука може тільки говорити про природу. Її сильні позиції забезпечуються тим, що, по-перше, релігія забезпечує етичні і соціальні моделі для того, щоб жити з повагою до природи. Для більшості культур релігія є первинним засобом для визначення правильного і неправильного. По-друге, релігія часто забезпечує безпосередній захист дикої природи, так як багато культур мають священні місця, до яких люди можуть наближатися лише з релігійною метою, якщо взагалі можуть. Завдяки багато чисельним релігійним заборонам охороняються чисельні види флори і фауни. По-третє, різноманітні релігії надають живим істотам божественного значення. Це надає природі цінності, якої не може забезпечити жодна наука.

Мовою існуючої реальності сакральні символи можуть бути декодовані засобами мови, мистецтва, наукою. Глумачення сакральних символів природи у такому випадку ототожнюється з умінням розуміти релігійні священні тексти. Останні у такому випадку постають засобом формування вмінь і навичок інтерпретації навколишнього середовища, адже володіють багатим освітнім і виховним потенціалом. Враховуючи, що священні тексти звичайно пов'язані з

певним віросповіданням або етнічною групою, текст може стати засобом формування поваги до інших.

Священні тексти для багатьох людей є джерелом натхнення, моральної орієнтації і – навіть при незначній обізнаності зі змістом – аспектом їх ідентичності. Проте розуміння святості тексту значно варіюється. Для деяких учнів це ставлення вирізняється абсолютною серйозністю, бо текст є повідомленням Бога, для інших воно варіюється від розмитого почуття поваги як до елемента культурної спадщини до повної байдужості. При цьому інтерпретація текстів здійснюється на основі постулатів щодо наявності певних констант у людській природі, спільних екзистенціальних запитів, притаманних людині. Описаний підхід передбачає впровадження індивідуального підходу до кожного. Оскільки світові релігії традиційно орієнтовані на людей, то виявлення і вивчення через священні тексти багатшарових символів дозволить усвідомити резонанс між мікрокосмом «Я» та макрокосмом соціальних та природних порядків. Іншими словами здійснення екологічного виховання на основі цієї методики створить передумови саморефлексії «я» як частини, а не окремо від природного світу.

Священний текст та інші навчальні матеріали, які використовуються в екологічному вихованні, відіграють важливу роль в осмисленні виховної програми, формуванні досвіду і формуванні самобутності особистості. Текст не є нейтральним постачальником знань, скоріше він діє для створення уявлень про реальність. Те, що визначається як знання, культура, або вірування відтворюється і узаконюється через текст.

Таке викладання не направлене на злиття поглядів, але є спробою показати у мультиперспективному зрізі символічне багатство стосовно ставлення до природи в рамках релігій світу. Це допоможе виявити ряд спільних рис між традиціями, а також, обмеження в рамках однієї традиції уявлень про відносини в системі «природа – людина – суспільство». Таким чином, саме за рахунок активізації антропологічного підґрунтя і антропологічної значущості релігійних смислів та релігійності, відбувається посилення інформативного та виховного значення екологічного виховання. Адже релігійність постсекулярної світоглядної культури людини, може бути названа «релігія як пошук» [2, р. 417], що характеризується готовністю ставити екзистенціальні питання без зниження їх складності, самокритичністю і ставленням до релігійних сумнівів як до чогось позитивного, відкритістю до змін.

Релігійні вчення у сфері екологічного виховання значно розширюють базу значень, доступних для підтримання екологічного громадянства (екологічної культури). Їх присутність у стратегіях екологічного виховання є виразом можливості розвивати екологічні цінності учнів/студентів, на базі тих систем цінностей, що вже сформовані/формується.

Постсекулярний характер освітнього простору надає значні можливості для використання релігійних текстів з широкою виховною метою (Релігійні традиції

можуть допомогти в наданні як творчих ресурсів символів, ритуалів, текстів, а також, надихаючи саморефлексію «Я» як частини, а не окремо від природного світу. Спектр космології, міфи, символи і ритуали в рамках релігійних традицій є корисними для проникнення в ритми і межі природи. Це може слугувати способом посилення ефективності вилучення змісту з символічних та концептуальних ресурсів релігійних традицій світу), адже тут, знову ж таки, реалізується подвійний функціонал релігійних смислів. З одного боку, вони формують зміст екологічних орієнтирів виховання, а з другого – є засобом експлікації мультикультурної освітньо-виховної перспективи. Мультикультурне екологічне виховання це не результат, що характеризує виховну діяльність в сфері формування екологічної свідомості, або екологічної культури, а процес, що ґрунтується на різноманітні культурно-релігійного досвіду. Релігійні смисли самоцінності життя та всеєдності у різних модифікаціях виступають основою мультикультурного екологічного виховання. Перспектива ж застосування релігійних смислів у стратегіях екологічного виховання пов'язується з обґрунтуванням необхідності самообмеження людини у використанні природних ресурсів, ціннісного, відповідального, морально-етичного ставлення до природи, визначення місця і ролі людини.

Однією з організаційних форм морально-етичного виховання є каритативна практика. В освітньому вимірі вона виконує подвійну функцію: з одного боку, є формою репрезентації релігійних смислів у стратегіях виховання, а з другого, є засобом антропологізації та аксеологізації релігійних смислів, посилює їхній зв'язок із життєвим світом особистості.

Розгляд каритативних практик у соціальному аспекті уможливорює трактувати їх як прояв суб'єктності людини, при яких він частину свого особистого часу, сил, енергії, знань і досвіду добровільно витрачає на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям або суспільству у цілому. Таке сприйняття каритативної діяльності актуалізує смисл участі людини у процесі вирішення актуальних соціальних проблем і висвітлює суб'єктну позицію людини, надає їй суспільного смислу, дозволяючи учасникам каритативної діяльності формувати інше ставлення до себе, людей, дійсності [4, с. 205].

З позиції соціального виховання каритативна практика це цілеспрямована діяльність по створенню умов для формування ціннісних орієнтацій, розвитку соціального досвіду. Сутність виховного потенціалу каритативної практики, отже, уточнюється через вияв цілеспрямованої активності людини в діяльності, її специфічне ставлення до дійсності, у якому відображається здатність та готовність людини витрачати власні ресурси заради суспільних цілей.

Об'єктивно каритативна діяльність заключає в собі потужну силу вдосконалення особистості. Але щоб каритативна практика стала засобом розвитку, її потрібно правильно організувати. Основними факторами, що обумовлюють розкриття виховного потенціалу каритативних практик в умовах

системи освіти є демократизація відносин між суб'єктами освітнього процесу; наявність умов для розвитку інтересів, нахилів і здібностей кожної особистості; здійснення освіти і виховання на принципах толерантності, відкритості, діалогу.

Каритативна практика відрізняється від інструментальних форм благодійності, таких як пожертвування, дарування, збір коштів тощо. Це суб'єкт-суб'єктна взаємодія, що спонукається складною системою мотивів (релігійними, соціальними, емоційними, політичними, економічними), та здатна виявляти компенсаторну функцію суб'єктів доброчинності один стосовно іншого. Вона пов'язана з наданням допомоги людям, що мають фізичні, матеріальні, душевні або духовні проблеми. У словнику С. Ожегова допомога визначається як «сприяння кому-небудь у чому-небудь, участь у чому-небудь, що приносить полегшення кому-небудь» [7, с. 560]. Відповідно каритативна практика відображає відношення «Я - Інший», при чому Інший знаходиться у ситуації неблагополуччя. Каритативність передбачає таке ставлення до людини, коли ми їй даємо більше, ніж вона заслуговує, якщо у стосунках керуватися принципом справедливості. «Caritas» можна вимагати лише від самого себе, інших можна лише навчати практикувати каритативність.

Від початку релігійні смисли каритативної діяльності пов'язувалися з відтворенням у земному житті милості Божої. Різноманітні «добрі вчинки» є вираженням любові до ближнього, яка є основою поведінки релігійної людини. В сучасних практиках відбувається наслідування цієї релігійної турботи, щоправда на більш абстрактному моральному підґрунті. Нова, світська форма, зберегла дієвість, секулярно обґрунтованих християнських цінностей. Секуляризовані релігійні смисли, які закладені в ціннісній основі каритативних практик пов'язані з концептами особистої гідності, свободи, творчості, відповідальності. Каритативна практика є свого роду «перекладом» релігійних переконань і настанов на світську мову, зрозумілу секулярній свідомості.

Виховний потенціал каритативної практики як інструменту соціального виховання і діяльності пов'язаний з ідеями розподільчої справедливості і соціальної солідарності, які стають своєрідним виявом релігійних смислів милосердя-хесед в умовах інституалізації і професіоналізації благодійності; ідеями загального блага та взаємності у сенсі взаємного визнання і взаємної довіри, а не залежності з проектуванням процесуальної віддяки. При такому обґрунтуванні каритативна практика як ресурс сучасних виховних стратегій стає дієвим чинником формування і розвитку громадянського суспільства, суспільної кооперації та інтеграції.

Розкриваючи зміст виховних інтенцій каритативних практик релігійні філософи часто звертаються до Апостола Петра. У своєму посланні він спонукає людей: «Покажите в вере вашей добродетель, в добродетели рассудительность, в рассудительности воздержание, в воздержании терпение, в терпении благочестие, в благочестии братолюбие, в братолюбии любовь» (2 Пет.1:5 – 7) [3]. *(цитата російською, бо синодальний переклад*

даного тексту більш показовий щодо нашої теми) Коментуючи представлений порядок чеснот, дослідники визначають, що саме вони й складають глибинний виховний пласт, що криється в каритативній практиці. Він розкривається поступово через ряд сходинок: «добродетель, рассудительность, воздержание, терпение, благочестие, братолюбие, любовь». В основі всього – здійснення добрих справ. Кожен з видів діяльності, що може бути охарактеризований як каритативна практика містить у собі специфічні виховні потенції для формування морально-естетичного досвіду особи.

Велика виховна сила каритативної діяльності полягає у тому, що, здійснюючи практично кожний добрий вчинок, людина вимушена робити над собою активні зусилля, змушувати себе жертвувати, щось втрачати, хоча б спокій чи комфорт, і все це – за покликом віри в ідеали. У цей спосіб людина особливо активно долає в собі черствість, байдужість, безвольність, нігілізм тощо. Реалізуючись у формі подаяння каритативна практика сприяє формуванню, по-перше, усвідомлення і прийняття гідності того, хто просить, по-друге, визнання наявної потреби; по-третє, легкість і щирість здійснення подаяння.

Ставлення особистості до благодійних справ і обумовлений ними виховний вплив у значній мірі залежать від ролі, яку особистість в них відіграє. Особи, що беруть участь у підготовці й проведенні акцій милосердя, керуються певними суспільними нормами і вимогами, тому більш глибоко усвідомлюють і переживають їх. При цьому виникають смислоутворюючі мотиви діяльності, тобто реалізується виховний потенціал, закладений у змісті каритативної практики. Педагогіка співробітництва визначає найважливішим резервом виховного процесу активізацію власних зусиль особистості щодо власного розвитку. Розкриття дійсного потенціалу каритативних практик можливий лише тоді, коли добродійна діяльність окремої особистості буде її власним вибором заради власного самовдосконалення. Діяння милосердя – це показник високої самосвідомості особистості, свідчення того, що особа висуває до себе високі моральні вимоги. Самовиховання через добродійність носить не лише особистісний, але й суспільний характер, мотивами його можуть бути як суспільні, так і особисті переконання. Одних до самовдосконалення підштовхує бажання наслідувати авторитети; других – прагнення зайняти достойне місце у суспільстві; треті починають працювати над собою з бажанням подолати недоліки в собі.

Акумуляції виховного потенціалу каритативних практик можлива в освітній методиці «навчання служінню» (service-learning) [8; 11], ефективність якої доводиться в американській дидактиці. Вказана модель передбачає поєднання освітньо-виховного процесу з практичною роботою у певному закладі, установі чи організації. Від початку семестру студенти разом з викладачем відвідують відповідну структуру, де з'ясовують, які знання необхідні їм для успішної діяльності у тій чи іншій сфері. Після повернення в

аудиторію вони продовжують вивчення предмету. Вважається, що інтеграція освітнього процесу та волонтерської діяльності стимулює вмотивованість пізнавальної діяльності, формує усвідомлення важливості і цінності служіння суспільству, громадянській відповідальності і етиці. Вона дає можливість практикувати особистісну професійну позицію, розвивати професійні якості, співчуття, усвідомлення цінності культурного різноманіття.

Таким чином у стратегія морально-етичного виховання актуалізація релігійних смислів відбувається за допомогою каритативної практики, що власне являє собою релігійну етичну настанову служіння людям. Її виховний потенціал знаходить своє вираження в культурі міжособистісного спілкування і ставлення до інших людей, сприяє становленню спілкування на засадах співробітництва, ціннісного ставлення до запитів кожного. Це передбачає гуманізацію взаємин між людьми, формування суспільної атмосфери довіри, поваги, милосердя. Виховний зміст каритативних практик розкривається у таких імперативах: співчуйай, ділись, допомагай і довіряй іншим, будь щирим, забудь про себе. Тому освітній вимір каритативної діяльності забезпечує реалізацію подвійної функції: з одного боку, бути формою репрезентації релігійних смислів у стратегіях виховання, а з іншого – засобом антропологізації та аксіологізації релігійних смислів, що посилює їхній зв'язок із життєвим світом особистості.

Щодо актуалізації релігійних смислів у стратегіях виховання в дусі миру, то експлікація релігійних смислів педагогіки миру дозволяє наголосити на саморозгортанні релігійних смислів у стратегіях сучасного виховання та світоглядній культурі сучасної людини на макро- (Релігійні смисли забезпечують культуру миру в умовах транскультурного контексту освітньої системи, задають та, водночас, зазнають суб'єктивно-інтерсуб'єктивної рефлексії щодо релігійно-етичного та секулярного розуміння миру та ненасилля), мезо- (Опосередкування «прихованого» розгортання релігійних смислів з актуалізацією їхнього антропологічного та етико-гуманістичного змістів. Тут встановлюється тісний зв'язок релігійної складової педагогіки миру з планетарною макроетикою (Л. Гаррет, А. Хаара, Г. Кюнг), теорією і практикою міжрелігійного і міжконфесійного діалогу (Л. Свідлер, Д. Фрейзер, В. Гейнбрук, Д. Чідестер), та мікрорівнях (Акцентування на повсякденній життєдіяльності людини, реалізація процесуального та статичного осмислення релігійних смислів. Що пов'язане з обґрунтуванням вимоги виховання взаємної відкритості, інтересу та терпимості (Ю. Зандфукс); формуванням полікультурної свідомості (М. Бахтін, М. Каган, П. Гайдено, А. Шарикова, Г. Паланкіна); педагогікою ненасилля (В. Маралов, В. Сітаров).

Педагогіка миру є складним філософсько-освітнім утворенням, її предмет охоплює не тільки проблеми глобального масштабу, такі як боротьба за мир в усьому світі та мирне співіснування людей, а й питання про мирне співіснування «відмінностей» тобто різних націй, національностей, етнічних,

соціальних, сексуальних груп в рамках одного суспільства; мирне співіснування особистості й суспільства. Тому імпліцитно в ній присутній рефлексивний аналіз соціокультурного простору, в якому розгортається виховна спрямованість.

Виховний потенціал релігійної складової педагогіки миру, котра інтерпретується, з одного боку, як навчальний матеріал, як зміст виховання, а з другого – як своєрідна інституція, максимально наближена до освітніх умов і покликана визначати новий, гуманний, толерантний, демократичний стиль відносин суб'єктів освіти і виховання, має контекстуальну залежність, що у сучасних умовах позначається поняттям «діалог релігій». Зауважимо, що це відводить у площину сучасної релігієзнавчої науки, котра осмислює сутність явища релігійного діалогу, та уможливує з'ясування, які концепції релігійного педагогічного діалогу пов'язані з педагогікою миру.

Нині можна говорити про п'ять семантичних сфер для смислу терміну «релігійний діалог». По-перше, релігійний діалог як «ідеальна реалізація толерантності і поваги до інших». По-друге, ідея релігійного діалогу стала невід'ємною частиною виховних стратегій багатьох європейських країн. При цьому релігійне багатоманіття мислиться як ґрунтоване на терпимості. По-третє, релігійний діалог як концепція взаємної поваги між носіями домінуючої релігії та релігійними меншинами, між представниками різних конфесій у межах однієї релігії на основі релігійної рівності і свободи віросповідання. Головна мета такої виховної стратегії забезпечити рівень можливостей щодо виховання в умовах соціальної терпимості. Слабкість концепції релігійного діалогу як політико-виховної стратегії виявляється в тому, що вона не приймає до уваги відмінності між поколіннями і їх ставлення до первинної традиції. По-четверте, релігійний діалог як термін, що описує стан глобального світу. У глобальному світі діалог та співіснування релігій є типовим. По-п'яте, релігійний діалог як продукт західного мислення.

Сучасний релігійний діалог позначений новими відмінними характеристиками. По-перше, віруючі не втягуються у нього зовнішніми обставинами, вони свідомо йдуть на організацію таких діалогів, оскільки розуміють їх необхідність. По-друге, метою його учасників є не стільки звернення іновірців у свою віру, скільки власна адаптація до інорелігійної свідомості [12]. Тому й сам «діалог» розуміється по-різному. І як взаємне спілкування, що веде до єдиної мети, або міжособистісне спілкування; наявність особливого «духу діалогу», який появляється у повазі й дружбі, що мають проникати в усю євангелізаційну діяльність церкви; «всі позитивні і конструктивні міжрелігійні відносини між індивідами і громадами інших вір, які спрямовані на загальне розуміння і збагачення»; як «діалогічна містерія», в якому її учасники одночасно моляться на своїх мовах своїм богам (діалог релігій трансформується в цілу «релігію діалогу») [10, с. 157]. Тобто на освітньому рівні, як і суспільному, йдеться не стільки про організацію діалогу

про Бога, але про створення ефективних умов і розробку стратегій для діалогу життя, діалогу дій, діалогу релігійного досвіду. За сприятливих умов такий діалог може розширитися до інтеркультурної комунікації [9, с. 180]. Отже, у педагогіці миру релігійні смисли забезпечують підґрунтя для виховання толерантності та формування інтеркультурної комунікативної компетентності. Питання освітнього релігійного діалогу пов'язане з широким комплексом проблем порозуміння між культурами як цілісністю духовних і матеріальних надбань людства. В освітній площині остання умова трансформується у вимогу розробки стратегії толерантного релігійного виховання. Суспільство зацікавлене, щоб у його членів сформувалося мислення відкритого типу, пробудився інтерес до діалогу у послідовників різних світоглядів і політичних переконань до усунення упередженості один проти одного на основі терпимості й конструктивного співробітництва заради загального блага. Толерантність постає як форма комунікації і спосіб подолання глибоких розбіжностей у відносинах між людьми. У зв'язку з цим першорядного значення для реалізації виховного потенціалу релігійної складової педагогіки миру набуває герменевтичний підхід до виховання і навчання, котрий не мислиться поза діалогом як засобом вираження міжособистісного ставлення між мовою і реальністю. Лише будучи безпосереднім учасником діалогу релігій, особистість може повною мірою усвідомити факт, що мова, свідомість, релігія, культура і менталітет є ланками одного ланцюга, відповідно, незнання релігійно обумовленого контексту може привести до міжрелігійного непорозуміння, конфліктів і напруги.

Релігійна складова педагогіки миру мислиться не тільки як аналітична одиниця, але і як значуща культурна система, що породжує дієві уявлення і формує транснаціональну ідентичність у глобальному просторі. Адже релігійні смисли формують значну частину змісту сучасного мультикультурного виховання, котре спрямоване на утвердження широкої культурно-соціальної платформи, здатної консолідувати суспільство в умовах плюралізму світоглядних культур, мультирелігійності. Таким чином релігійні смисли педагогіки миру, розширюючи її предметне поле, стають фактором духовної комунікації, предметне поле якої конституюється моральними смислами. У релігійних смислах відображаються орієнтація на належне і суще, первинні символи та сакральні цінності, а також етично-моральні імперативи, що у своїй сукупності складають базові установки. Саме питання про сумісність (характер такої сумісності) в умовах мультикультурного суспільства вимагають конструктивної та відповідальної комунікації.

Релігійні смисли певного конфесійного змісту в освітньому просторі більшою чи меншою мірою впливають на самовизначення особистості не лише у межах adeptів цієї конфесії, а й на носіїв інорелігійних цінностей. У кожній релігії існує чітке розрізнення добра і зла, визначено їхні межі, проголошується цінність та гідність людини, визначаються імперативи ставлення людей один до

одного та навколишнього світу. Відтак, релігійні смисли дозволяють конкретизувати поняття «мир», надати йому екзистенціально-антропологічної інтерпретації. Проте їхня антропологічна інтерпретація різниться, а це й виявляється причиною конфліктів та непорозумінь. Відповідно, щоб посилити освітній та виховний аспект релігійних смислів у досягненні миру, а також відповідно налагодити духовну комунікацію слід активізувати людинотворчу значущість релігійних смислів, їхню екзистенціальну складову. Позаяк відповідальність за збереження миру покладається на кожну людину, від якої християнська етика вимагає дотримання принципу *ordo amoris* у ставленні до світу. У цьому зв'язку аналіз провідних релігій сучасності, виділення із них спільного змісту – морального, гуманістичного, та звернення уваги на трактування ними цінності людини буде слугувати принципом здійснення релігійної складової педагогіки миру. Останнє стає можливим також і при опорі у виховній діяльності на зворотний зв'язок у роботі зі студентами, який може бути організований через діалогові форми роботи – семінари, конференції, колоквіуми, тощо. Повага до різноманіття релігій і традицій, спростування негативних релігійних стереотипів, навчання критичного мислення при цьому є запорукою створення комфортних умов, котрі усувають недовіру й емоційно-психічну напругу. Залучення релігійних смислів, передусім екзистенціально обґрунтованої надії та настанов імперативної етики, у практики виховання в душі миру дозволяють поєднати бажане й належне, інтеціональне і функціональне виховання.

Таким чином, модернізація виховних стратегій спонукає до перегляду змістовного модусу релігійних смислових пропозицій. Інтерсуб'єктивність освітньо-виховного простору створює умови для взаємопроникнення та автопоезису релігійних смислів.

У сучасних освітньо-виховних практиках, передусім у практиках екологічного та морально-етичного виховання, а також у педагогіці миру релігійні смисли репрезентуються базовими релігійними ідеями та цінностями, релевантними до сучасних соціокультурних контекстів. Під їх впливом відбувається культурна та педагогічна адаптація релігійних смислів зі збереженням їх здатності створювати постсекулярні репрезентації релігії. Зокрема, засобами прихованого навчального плану у стратегіях екологічного виховання актуалізується смислове поле релігії як фактору виживання та екологічного захисту людства, уможлиблюється попередження аварій техногенного і антропогенного характеру; у межах морально-етичного виховання репрезентація релігійних смислів здійснюється через каритативну практику, яка у той же час є власне засобом антропологізації та аксеологізації релігійних смислів, посилює їхній зв'язок із життєвим світом особистості; а у педагогіці миру релігійні смисли забезпечують підґрунтя для виховання толерантності та формуванням інтеркультурної комунікативної компетентності. Базовими умовами у реаліях мультирелігійного суспільства при

цьому є антропологізація, етизація, посилення екзистенціальної складової релігійних смислів є базовими умовами забезпечення їхньої виховної ефективності та методологічним підґрунтям їх освітньо-філософської рефлексії.

Література

- Barlow C, Because it is my religion [Text] / C. Barlow. – Wild Earth. 1996. – P. 5 – 10.
- Batson C., Schoenrade P. Measuring Religion as Quest: Validity Concerns [Text] / C. Batson, P. Schoenrade // Journal for the Scientific Study of Religion. – 1991. – Vol. 30. – №. 4. – P. 417.
- Библия. Книги Священного писания Ветхого и Нового завета. особистості [Текст] . – Минск: Типографія: «ПРИНТКОРП», 2000. – 1225 с.
- Богданова Е. В. Социально-философские подходы к пониманию сущности волонтерской деятельности [Текст] / Е. В. Богданова // Философия образования. – 2011. – № 5 (38). – С. 202 – 209.
- Грэбер Л. Дикая природа как священное пространство [Текст] / Л. Грэбер. – К.: Киевский эколого–культурный центр. – 56 с.
- Исаев В. Д. Современная проблема «священного в свете посланий апостола Павла» // Філософські дослідження: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ, 2008. – Виуск № 9. – С. 18 – 26.
- Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок. 57 000 слов [Текст] / С. И. Ожегов; под. ред. чл. – кор. АН ССР Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М., 1986. – 797 с.
- Тетерский С. В., Решетников О. В. Социальное служение: участие молодежи в общественно полезной деятельности [Текст] / С. В. Тетерский, О. В. Решетников. – Н. Новгород: Пед. технологии, 2009. – 146 с.
- Триняк М. В. Ітеркультурна комунікація: освітній вимір: монографія [Текст] / М. В. Триняк. – Х.: ХНАДУ, 2010. – 248 с.
- Филипович Л. Міжнародний досвід міжрелігійного діалогу [Текст] / Л. Филипович // Релігія-Світ-Україна. Колективна монографія в 3-х книгах. Книга I: Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу. – К., 2010. – 339 с.; С. 153–164.
- Черепанова Н. В. Социальная сущность добровольческого движения [Текст] / Н. В. Черепанова. – Ставрополь: Сервисшкола, 2006. – 320 с.
- Шохін В. Діалог релігій: ідеологія и практика [Текст] / В. Шохін // Альфа и омега. – 1999. – №1 (12). – С. 223 – 240.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІОЗНИХ СМЫСЛОВ В СТАТЕГІЯХ СОВРЕМЕННОГО ВОСПИТАНИЯ

Дроботенко М.А.

В статье рассматриваются базисные условия актуализации религиозных смыслов в стратегиях современного воспитания, которые одновременно обеспечивают их воспитательную эффективность и являются основанием для их образовательно-философской рефлексии. А именно: антропологизация, этизация, усиление экзистенциальной составляющей религиозных смыслов. На примере обновления содержания и организационных форм современного экологического, морально—этического воспитания и педагогики мира показано как возможна инкорпорация смыслового поля религии и расширение воспитательных возможностей скрытого учебного плана.

Ключевые слова: религиозные смыслы, стратегии воспитания, антропологизация, этизация, экзистенциальная составляющая.

Actualization of Religious Meanings in Contemporary Education Strategies

M. O. Drobotenko

The article deals with the basic conditions of actualization of religious meanings in contemporary education strategies that both ensure their educational performance and serve as the methodological basis of their educational and philosophical reflection. They are anthropologization, ethization, increased existential component of religious meanings. It is exemplified by update of the content and organizational forms of contemporary ecological, moral and ethical education and pedagogy of peace that the incorporation of the semantic field of religion and the expansion of educational opportunities of hidden curriculum are practicable

Keywords: religious meanings, education strategies anthropologization, ethization, increased existential component of religious meanings.